

Hejzlar, Gabriel

Libyca

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1959, vol. 8, iss. E4, pp. 151-156

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110181>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

rusky, s francouzským resumé, je slibným začátkem další mezinárodní spolupráce při archeologickém výzkumu na Krymu, který má historii již delší než 150 let.

Gabriel Hejzlar

Libyca. Pod tímto názvem, který oživuje jméno spisu někdejšího krále mauretánského Juby II. *Λιβυκά*, vychází od r. 1953 v městě Alžíru archeologický zpravodaj (Bulletin du Service des Antiquités de l'Algérie), jehož zakladatelem je Louis Leschi, předčasně zemřelý r. 1954. Příspěvateli jsou jeho spolupracovníci, kteří vesměs vedou nebo vedli archeologické výzkumy v Alžírsku. První část časopisu o dvou sešitech je věnována anthropologii a prehistorii celé Afriky a druhá část, též o dvou sešitech, archeologii a epigrafice oblasti Alžírsko v časovém rozsahu od doby libyjské, přes punskou, římskou, vandalskou do doby byzantské.

Obsah jednotlivých ročníků řady archeologicko epigrafické o rozsahu kolem 400 stran je velmi bohatý. Podává každoroční výtěžky archeologické výzkumné činnosti, t. j. archeologické a epigrafické dokumenty a zpracování jednotlivých vybraných památek nových i starších z alžírských musejních sbírek. V programu nejsou články a studie obecně historické nebo theoretické. Pro ty je určena Revue Africaine. Část epigrafická uveřejňuje význačné nápisy nové a starší, dosud nepublikované nebo publikované způsobem nedosti vyhovujícím, a v monografických článcích řeší některé epigraficko historické problémy na podkladě nově získaného materiálu. Zvláštní oddíl je určen pro identifikaci a interpretaci vybraných nových dokumentů. Připojena je kronika nálezů jednotlivých let od r. 1953 podle nalezišť, mezi nimiž přední místo mají: Cherchel (stv. Caesarea), Tipasa, Hippone (Hippo Regius), Khamissa (Thubursicum Numidarum), Madaura, Guelma (Calama), Timgad (Thamugadi), Lambaesis, Tébessa (Theveste), Djemila (Cuicul), Constantine (Cirta) aj. Užitečná je připojená bibliografie publikací, týkajících se oblasti alžírské, sestavená podle jednotlivých historických období od periody libyjskopunské do byzantské.

I. roč., 1953 (vyšel v 1 sešitu). Z nekropole v Portus Magnus (dn. St. Leu) publikuje M. M. Vincent iberskou oinochoi a římskou keramiku z Arezza, Lezoux, Graufesenque aj. z 2. a 1. stol. př. n. l. (13—22). E. Boucher-Colozier traktuje několik plastik z Cherchel, jež jsou jednak v Louvru, jednak v místním museu a jsou upomínkou na vášnivého sběratele uměleckých výtvorů krále Juby II. (23—35). Analýsa a interpretaci více než 50 votivních stél z 2.—4. stol. n. l. v Cuicul, věnovaných Saturnovi, významnému agrárnímu božstvu v Africe, podává M. Leglay. Pravděpodobné zničení památek tohoto kultu (bylo jich použito jako dlažebních kamenů) připisuje autor antagonismu katolíků a donatistů, kteří se rekrutovali ze ctitelů Saturnových (37—76, 10 tabulí). Votivní oltář z vesnice Bourbaki s nápisným vzýváním bohyně Tellus (Terra mater), pro jejíž kult na konci 3. stol. n. l. je v severní Africe hojně dokladů, zvláště v Mauretania Tingitana, více než jinde v říši římské, svědčí o hospodářském životě severní Afriky; jde o ochranu nejen obilí, ale i révy, jejíž pěstování bylo zde podle autora (L. Leschi) zavedeno v době císaře Proba. V tomto místě, jehož antické jméno se nezná, byly odkryty hradby a thermy, sloupy a jiné stavební články (88—94). E. Marec publikuje dvě polychromní mosaiky z doby Antoninů, objevené v poslední době v Hippone, jednu s námětem devíti Mus a druhou s Amorky při vinařské práci. Zbytky budovy, v níž se našly, pokládá autor za vilu Iulianovu, o níž se zmiňuje Augustinus. Městu Hippo Regius byla v poslední době věnována pozornost jako biskupskému sídlu církevního otce Augustina vzhledem ke Congrès International Augustinien r. 1954 (95—108). V Thubursicum Numidarum byl nalezen fragment sochy patrně Marca Aurelia, jež tvořila na tamním fóru protějšek k dřívě objevené portretní soše Lucia Vera (G. Sassy, str. 109—113). Pozoruhodná je portretní hlava císaře Gety v museu v Guelma, jež kdysi ušla zničení nařčenému císařem Caracallou (G. Souville, str. 115—119). Pokračování výzkumu na místě předpokládaného Timici (dn. Sidi-Bon-Chaib nedaleko Rabelais), který vedl J. Marion, přineslo

v areálu antického města zjištění dvojlovní kape katolíků nebo donatistů,—thermy s hypo caustem a nalezeny byly křesťanské nápisy a keramické značky (121—148).

Epigrafická část přináší latinské nápisy z limitního území Numidie (na milnicích a dedikační z praetoria) při silnici Gemellae-Thabudeos z doby Hadrianovy a Gordiana III. (J. Baradez, str. 151—165), nápisy z krajiny Tiaret ze 3.—5. stol., jež jsou vesměs inedita (P. Cadéat, 167—179). Nápis získaný v Cherchel připomíná pacifikaci kraje po vzbouření Bavarů (v l. 253—263), kterou provedl v l. 260—263 C. Cornelius Octavianus, jehož úřední kariéra je tu uvedena (Paní H. Pavis d'Escurac-Doisy, 181—187). L. Leschi podává (189—205) několik nápisů z nových vykopávek v Lambaesis a v Zaně (Diana Veteranorum) a interpretuje je. Z Hippo Regius, jež bylo významným městem hned po Karthagu, byly získány nové nápisy (E. Marec, H. G. Pflaum, 207—214). Z křesťanských epitafů ze hřbitova 4. a 5. stol. pozoruhodný je nápis, vyrytý skoro jako sgrafito, s reminiscencemi Vergiliovskými; H. J. Marrou jej klade do 6. až 7. stol. (215—230). Cenný je článek opírající se o nová epigrafická svědectví, v němž P. Salama poukazuje na péči císaře Septimia Severa o bezpečnost nejen Tripolska, ale i jižní hranice Numidie a Mauretanie Caesareae (231—261). Druhá část této studie je v Libyca II, 1954, 205—229.

Ve zprávách a dokumentech (263—290) je několik drobných příspěvků z okruhu plastiky, mincí a architektury. Bibliografie počínajíc r. 1952 podává přehled spisů, studií a článků týkajících se nejen území antického Alžírsko, nýbrž i oblastí sousedních.

II. roč., 1954 je věnován památce předčasně zemřelého zakladatele časopisu, ředitele archeologického ústavu v Alžíru, Louise Leschiho.

1. číslo: Miriam Astruc(ová) probírá dekorační prvky na malovaných skořápkách pštrosích vajec z punské nekropole v Gunugu (Gouraya), jež autorka shledává shodné s podobnými motivy z Hispanie, a zjišťuje tak spojení oblasti iberské a punské v 4. a 3. stol. př. n. l. (9—48). J. Charbonneaux identifikuje portretní hlavu v museu v Cherchel, dříve pokládanou za Agrippinu ml., jako portret Kleopatry VII. (49—63). O jiných římských portretech v témž museu jedná E. Boucher-Colozier (72—87) a v museu v Guelma G. Souville (149—159). R. Godet, jenž vedl práce v Timgadu a v Lambaesi, podává výsledky částečného výzkumu tamních hydraulických zařízení a pojednává o zásobování pitnou vodou města Timgadu, kde bylo 14 veřejných lázní, množství fontán a studní a koupelny v domech (65—72). Výtěžky výkopné práce posledních let v přístavním městě Tipase podává J. Baradez (89—139). Jsou to: hromadný nález římských stříbrných mincí (obrazová tabulka nevyhovuje), odkrytí východní městské brány a nekropole; náhrobní desky mají jména vojáků expedičního sboru z Podunají za Antonina Pia, jenž zabezpečil další rozkvět města a podle nápisu „Mauros ad pacem postulandam coegit“. Autor poukazuje na vojenské vztahy mezi Afrikou, Germanií a Podunajím. Připojen je plánek odkryté části města a fotozáběry z vykopávek. Paní d'Escurac-Doisy publikuje kamenný cantharus z křesťanské basiliky s reliefní výzdobou křesťanskými symboly z 5. stol. (161—168). L. Leschi se zabývá v posmrtně uveřejněném nedokončeném článku nápisy ze zřícenin amfiteatru v Lambaesi, který podle nápisu zbudovala za M. Aurelia III. legie, a doklady o pozdějších jeho restauracích (172—186).

Paleograf J. Mallon ukazuje na několika konkrétních dokladech chyby v textu a v zkratkách na některých římských nápisích, jež je možno vysvětliti nesprávným provedením do kamene z předlohy psané minuskulí nebo kursivou. Je proto podle autora třeba provést revisi všech římských nápisů, kde v interpretaci jsou epigrafické v nejistotě nebo kde zůstaly části nevysvětlené. Doporučuje proto spolupráci mezi paleografy, papyrology a epigrafiky; navrhuje začítí nejprve revisi nápisů náhrobních (187—199, srov. str. 435—458). P. Salma podal restituční, datovací a interpretaci nápisu z r. 346, který je důležitý pro otázku osudů Mauretanie zv. Caesarea ve IV. stol. n. l. (205—239). Zajímavý je nový křesťanský nápis ze stv. města Tigava s invokací Krista (H. J. Marrou, 231—240).

Z drobných nálezů, jež byly získány na různých místech, jsou významné fragmenty terry sigillaty, jinak v Mauretánii řídké, z Quiza a z Mina se signaturami z doby 1. stol. n. l. (243—248). Zajímavá je keramická lampa s koňskou hlavou, asi z nějaké svatyně (249—251). Dedikační nápis *Matri deum* v Djemile svědčí podle paní Y. Allais, že Kybele tu byla připodobněna k bohyni Tellus (252—254).

Kronika výkopných prací na různých místech jednotlivých archeologických oblastí s památkami punskými, římskými a křesťanskými je bohatá (271—289). Z nich nejvýznamnější jsou výkopy v Cherchel (amfítheatr), v Tipase (nekropole pohanská a křesťanská), v Hippone (forum, divadlo, thermy, poschoďová vila, čtvrť z doby křesťanské). V Cuicul zjišťovala Y. Allais část při *cardo maximus* a *decumanus* a odkryla zajímavý dům s atriem. V Guelma byl nalezen poklad 7000 bronzových mincí, v Lambaesis byla zkoumána svatyně Isidina. Připojena je zpráva o obohacení alžírských státních muzeí za rok 1953.

2. číslo. Při výzkumu punského sídliště na pobřeží v Mersa Madakh zjistil G. Vuillemot hradební jeho pás, zbytky domu a punskou keramiku s výzdobou rytou a malovanou, jejíž chronologie je však nejistá. Další zkoumání přinese patrně více světla na tuto stanici, jež zašla asi v 3. stol. př. n. l. (299—342). Vykopávky, jež vedla v l. 1950—1952 Y. Allais ve východní části města Djemily, osady to z doby císaře Nervy, odkryly *decumanus* a *cardines* s domy ze 4. a 5. stol. mezi nimi, chrám *Libera* a *Libery* a část mohutné hradby. Je patrné, že rozkvět města nastal v 3. stol., ač se mnoho stavělo i ve stol. 4. (343—361). Dva dedikační nápisy z těchto výkopů publikuje zde (419—433) J. Carcopino s obšírným komentářem, v němž poukazuje na rozšíření Bakchova kultu v sev. Africe, který tu měl mystický ráz. V Hippo Regius, kde E. Marec odkryl rozsáhlé forum s loubím a dlážděné, se našlo množství nápisů votivních, dedikací císařů a čestných pro význačné osobnosti. Mezi nimi je např. senátor C. Paccius Africanus jako *patronus municipii*, o němž se zmiňuje Tacitus v *Historiích* IV 41 k r. 68; o něm se našlo nedávno i jiné epigrafické svědectví v *Leptis Magna* (*proconsul Africae* r. 77, 78). Zajímavá je jedna base s nápisem o sedmi hexametrech, v nichž se objevuje akrostich *cognomina* v genitivní formě (*Celeris*). Významné jsou nálezy fragmentů soch-hlava asi *Caesara*, *Vespasiana*, spodek ženské sochy-graffiti a *tabulae lusoriae*. Nejporozuhodnějším nálezem je tu římské bronzové *tropaeum* v přirozené velikosti (str. 403, obr. 5), jež pravděpodobně mělo na foru připomínati vítězství *Caesarovo* r. 46 a porážku *Juby* I., jenž stál na straně *Pompejově*. Je to jedinečný doklad svého druhu (363—414). Uvedený článek *Carcopinův* (419—433) ukazuje, že rodiště *Septimia Severa* *Leptis Magna* mělo vedle *Hercula* patronem *Bakcha*. J. Mallon pokračuje pod titulem *Pierres fauves* (p. 435—458) v korekci některých starších nápisů novou metodou, jejíž první výsledky jsou pro epigrafiu africkou velmi slibné.

Do rubriky jednotlivých drobných nálezů (terakotová hlava koně, bronzová konvice, několik nápisů, mince svědčící o transsaharské obchodní cestě v době římské a j.) přispěli M. Leglay, E. Boucher-Colozier a A. Berthier (465—477). V bibliografickém přehledu (481—494) je bilance archeologické činnosti a výtěžků epigrafických velmi aktivní.

III. ročník, 1955 redigoval Marcel Leglay.

1. číslo. Výzkumem punské nekropole u majáku na ostrově *Rachgoun* při pobřeží západního Alžírsku nedaleko města *Siga*, kdysi sídla krále *Syfaka*, objevil G. Vuillemot hroby kostrové a řídké žárové s milodary (keramika, zbraně, šperky), jež datuje do století 8.—5. př. n. l.; ukazují spoje s *Karthagem*, *Kyprem*, *Hispanií* a *Sicilií* (7—77, tab. XI). E. Boucher-Colozier publikuje nový fragmentární doklad *Apollonovy* hlavy, jež pokládá za kopii díla *Skopova*, kterou si dal poříditi *Juba II.* (77—85). P. Hamelin uveřejňuje dříve známý skleněný pohár musea v Alžírě s výjevem zápasících gladiátorů, jež datuje do 2. stol. n. l. (87—99). Zajímavý je akrostichický epitaf o desíti jambických senárech oslavující *pantomima* *Vincientia* (*pantomimorum decus*), jež J. Bayet datuje na konec 2. nebo na počátek 3. stol.

n. 1.; připojena je úvaha o vztahu římské společnosti k pantomimě (103—121). Z fora Lambaesis interpretuje H. G. Pflaum nápis uvádějící jezdeckou kariéru Ti. Claudia Procula Cornelianae, procuratorae regionis Thevestinae a procuratorae quattuor publicorum Africae. V Zané (Diana Veteranorum) byl nalezen nápis k počtě M. Valeria Maximiana z doby M. Aurelia, jehož celá složitá jezdecká kariéra vojenská i v administrativě je uvedena. Je to osobnost u nás známá zvláště z nápisu v Trenčíně z l. 179—180 (str. 123—154). Jiné nápisné doklady uvádí J. Mallon a E. Marec (154—156).

Do rubriky Notes et documents (167—180) přispěli M. Leglay, P. Salama a J. Schwartz. Kronika výkopných prací za rok 1954 dává přehled výzkumů. Stručný nekrolog je věnován René Godetovi (1918—1955), řediteli vykopávek v Timgadě a Lambaesi, jenž tragicky zahynul.

2. číslo. R. Camps dospěl průzkumem nekropole v osadě Draria a El-Achour a rozbořem milodarů k zjištění, že domácí předřímské pohřební zvyky se udržely až do 5. stol. n. l. a že romanisace byla zcela povrchní (225—264). Jediněný jest křesťanský sarkofág z pohřebiště sv. Salsy v Tipase, jehož viko má výzdobu pracovanou v několikabarevné mosaice s náměty biblickými; zpravidla jsou pracovány reliefně. J. Lassus jej datuje do poloviny 4. stol. n. l. (265—279). O jiné náhrobní mosaice z Port Romain píše J. Marcillet-Jaubert (281—286).

Z nápisů z nových vykopávek uveřejňuje S. Lancel nápis z Tigisis v Numidii (289—298), M. Euzennat z Rusucurru (Tigzirt), str. 298—306. J. Mallon pokračuje v korigování nápisů nesprávně dříve přepsaných z předlohy a proto porušených (307—327), P. Salama pokračuje (srov. I 1953, 231—261) v interpretaci nových nápisných svědectví pro historii díla Severů v Mauretánii zv. Caesarea — ukazuje se, že v l. 198—205 byla vytvořena hustá síť pevnosti v limitním pásmu římské Afriky, zvláště v Mauretánii. Uvažuje se o příčinách vzpour proti Římanům (nomadismus) a o zřizování obrany v jednotlivých úsecích; výmluvná je dedikace „pro pace in provincia“. Při mezerovitosti historických zpráv a při zlomkovitosti epigrafického materiálu považuje autor svou studii za počátek pro úplnější další výzkum (329—363). Zaznamenání drobnějších nálezů (369—380) a bibliografický přehled za r. 1954—1955, který podal M. Leglay, uzavírá ročník (383—398).

IV. roč., 1956. 1. číslo. J. P. Boucher podává bilanci svého výzkumu v zříceninách města nedaleko Theveste (Tébessa Khalia), kde byla zjištěna rotunda snad Aeskulapa s nápisem o opravě stavby zničené požárem v 2.—3. stol. n. l., k níž přiléhaly thery; dále cryptoporticus a olejna s lisy a čtyři křesťanské basiliky zřízené v sousedství (7—32). Pro dějiny náboženství významným dokumentem je náhrobní stéla Aelie Leporiny z Theveste, kterou jí zřídil její manžel, libertus císaře Marca Aurelia nebo Commoda. Plastická výzdoba, v níž se odráží vliv řeckého sochařství, svědčí podle M. Leglaye o mystickém a agrárním rázu náboženství v římské Africe koncem 2. stol. n. l. (33—53).

Pro nové nálezy mincí byl zaveden v časopise zvláštní oddíl numismatický (57—67), který má přinášeti addenda ke corpusu mincí z Numidie a Mauretanie. Nova numismatická jsou rozdělena do tří skupin: 1. varianty známých typů, 2. potvrzení známých, prohlášených dříve za unikátní nebo řídké, 3. nové typy. K nim připojil Mazard mince neurčené. Musea v Cherchel a v Tipase mají množství mincí dosud nerozříděných.

Oddíl epigrafický (71—145) přináší přehled latinských nápisů z musea v Tlemcen, jak jsou známy z dřívějších soupisů, a nové přírůstky náhrobních nápisů ze 4.—6. stol. (71—84). P. Massiera uvádí votivní nápisy Saturnovi a náhrobní z okolí Sétif a z měst severně a jižně od něho (84—99). Přes 50 sepulkrálních nápisů z Timgadu publikuje H. d'Escurac — Doisy (101—132) a přes 20 nápisů je tu z Tigisis (133—145) — jsou dedikační a funerární.

V oddíle Notes et documents (149—158) je uvedeno několik drobných nápisů z nových nálezů. V „kronice“ podává J. Lassus stručný přehled výkopných prací v r. 1955, vedených i za válečných událostí v Alžírsku, podle jednotlivých míst (161—196). Pro úmrtí R. Godeta

se nepracovalo v Tingadě a Lambaesi; v Khamisse a Madaure zastavily činnost válečné události. V Hippo Regius se pokračovalo v průzkumu křesťanské čtvrti; místní museum má největší sbírku římských lamp v Alžírsku. Musea, jejichž bezpečnost je ohrožena současnými válečnými akcemi, trpí pro množství nových památek nedostatkem místa.

2. číslo. J. Lassus podává výsledek předběžného archeologického výzkumu v městě Mila, jehož římské období, jak bylo sondami zjištěno, leží pod městem byzantským, středověkým a pozdějších dob. Stavební technika ukazuje k první pol. 2. stol. n. l. Keramické nálezy sestavil autor v přehledné tabulky s profily forem, jež však zatím nedatuje. Mince jsou římské a musulmanské. Zkoumána byla část byzantského opevnění, zvláště její věž. Nápisné doklady zpracoval M. Leglay (199—246).

V numismatickém oddíle sestavil R. Mauny soupis antických mincí nalezených v kraji jižně od afrického limes Romanus, kam pronikl římský obchod mimo hranici imperia. Připojená mapa četných nalezišť ukazuje rozptyl římských mincí až do jižní Afriky. Jejich počet není nijak veliký, ale udávají pro zjištění obchodních vztahů aspoň terminus post quem (249—261).

V epigrafické části (265—331) je podána zeň nápisů (čestných, na milnicích aj.): J. Baradez z Castellum a z Tipasy z 2.—4. stol. n. l. (265—290), E. Marec z dvojích therem v Hippone (291—317); S. Lancel publikuje náhrobní nápisy z křesťanské nekropole v Tébesse jen podle faksimilií, protože originály byly bojovými akcemi nedávno nějak poškozeny (319—331). Z drobných nových nálezů je pozoruhodná mince Kleopatry VII. a část mosaiky z antické vily ze 4. stol. (335—341). Bibliografický přehled za rok 1956 bilancuje studie, články a zprávy archeologické a epigrafické týkající se Afriky (345—355).

V. ročník, 1957:

1. číslo. V článku *Les origines campaniennes de la Confédération cirtéenne* (str. 7—24) usiluje J. Heurgon podati na základě staršího a novějšího epigrafického materiálu výklad administrativního *hapax* v Numidii, sledovatelného od doby Klaudiovy po dvě století, t. ř. res publica IV coloniarum Cirtensium (Russicade, Chullu, Mileu, Cirta), jejíž vznik není dosud bezpečně vysvětlen. Zkoumá nosnost staré hypotézy Belochovy, podle níž byla vzorem pro toto federální zřízení v Africe italská konfederace v Kampanii se střediskem v Nucerii, a přináší nové opory pro ni. V části archeologické uvěřuje Y. Allais, jež vedla vykopávky v Djemile, nedávno nalezenou bronzovou sošku Bakcha a datuje ji do 2. stol. n. l. (29—35); dále třídí podle tvarových typů vybrané fragmenty místní sigillaty s dekorací geometrickou a rostlinnou a časově ji řadí do 4. a 5. stol. n. l. (37—42). H. Camps-Fabrer(ová) podává zprávu o nově objevené lisovně olivového oleje v Kherba (sev. od Périgotville), jež svědčí o pěstování olivy v době římské v okolí Djemily (43—47). V numismatickém oddíle (49—58) uvádí J. Mazard jako druhý doplněk pro *Corpus Nummorum Numidiae Mauretaniaeque* několik nových mincí z doby předřímské ze soukromých sbírek. H. G. Pflaum, jenž provedl dokončení publikace *Inscriptions latines de l'Algérie*, dospěl rozbořem nápisného materiálu k soudu, že k oddělení provincie Numidie od provincie Afriky došlo asi r. 198 a že není současné s oddělením Syrie (194) a Britannie (197) — str. 61—75. Pro dějiny prvních století křesťanství (až asi do první třetiny 6. stol.) v římské severní Africe sebral nové dokumenty na různých místech v okolí Tiaret P. Cadenat (77—103). Zvláštní je, že se mezi nálezy neobjevují žádné předměty užitkové. Autor upozorňuje na řadu míst, kde by měl být proveden metodický výzkum. V příloze podává přehledný soupis křesťanských nápisů (38) s udáním místa nálezu a jejich uložení. V oddíle *Notes et documents* (105—119) jsou podány hlavní myšlenky z článku J. Dobiáše z LF 1957, které se vztahují k nápisu M. Valeria Maximiana v Zané (Diana Veteranorum). M. Leglay publikuje nedávno nalezené intaglio z Djemily (z 2. stol. n. l.) s námětem setkání Heraklea s malým Telefem, jež žije svým mlékem laň. V kronice archeologických výzkumů v r. 1956 (str. 121—152) podal J. Lassus přehled nálezů v řadě míst, mezi nimiž přední význam mají Tipasa, kde byly dále odkrývány amfítheatr, chrám, di-

vadlo, basilika, průmyslová zařízení, hradba a nekropole, Djemila a Hippone (forum, křesťanská čtvrť, thermy).

Archeologickým výzkumem v Alžíru získává se, jak patrně, stále množství nového materiálu pro poznání hospodářské úlohy římské Afriky při její produkci obilí, oleje a vína, pro dějiny vojensko politické této oblasti, pro dějiny náboženství, a to zvláště pro poznání kultu Dionysova, Mithrova a kultu křesťanského (srov. G. Ch. Picard, *Les religions de l'Afrique antique*, 1954). Významné jsou i nálezy archeologické a epigrafické z doby punské a pořímské. Všechny tyto nové nálezy jsou svědkem soustavné archeologické práce, která odhalila z písku pouště celá města a kus antické historie těchto krajů. K potřebě turistů jsou vydány průvodce pro jednotlivá archeologicky významná místa — protějšek to k známým italským *Itinerari dei Musei e Monumenti d'Italia*.

Gabriel Hejzlar

Z nových svazků Bibliothéky Teubneriany.

Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana (BT) patří mezi základní řady antických textů po dlouhá desetiletí. Nyní byl její význam zdůrazněn i tím, že nad ní od r. 1958 převzal patronát *Ústav pro studia řecká a římská při Berlínské akademii věd*. Hlavním redaktorem BT je prof. J. *Irmacher*. Předností poválečných vydání je to, že jde téměř vesměs o vydání kritická.

V řadě řeckých textů vyšel pozoruhodný astrologický spis *Pavla z Alexandrie*, autora z konce IV. století, *Eisagogika (Elementa apotelesmatica)*, který do tisku připravil *Ae. Boer*. Astronomické výklady dodal *O. Neugebauer*. Text vyšel v Lipsku 1958, má XXVI + 181 stran s indexem. Vydání tohoto spisu se připravovalo desítky let. Část práce (kolaci rkp. P. Z) vykonali *P. Boudreaux*, který padl ve světové válce 1914, a *W. Gundel* (kolaci dalších 8 rkp.). Přesto však pro vydavatele zůstal ještě značný kus práce k vykonání, neboť rkp. tohoto astrologického spisu se dochovalo značné množství (zčásti bez uvedení autora, zčásti přimášejších jen některé kapitoly). Přes množství rkp se však Paulův spis dochoval v nedobrému stavu, zčásti neúplný, zčásti však také různě doplněný a spojený se scholii (rovněž tato scholia připojil vydavatel k vydání). Dochované rkp. se vesměs vztahují k jednomu archetypu z konce V. století, sepsanému v Alexandrii mauskulemi a s neoddělenými slovy. Část rukopisů byla ve středověku zčásti pozměněna na místech, kde se pojednává o síle antických božstev, a to proto, aby proti plnému antickému textu nezasáhla církev. Původní antická znění se částečně objevují v jednom rkp renesančním, neboť tehdy církev projevila jistou toleranci (*D. Marcius* s. XIV—XV, cf. Praef. p. XII—XIII). Nesnadný text byl připraven do tisku s neobyčejnou akribií, zvláště obtížná místa vysvětlil odborník nad jiné povolaný, prof. *O. Neugebauer*. Je to vzorný text astrologického obsahu, vydaný velmi svědomitě.

V řadě latinských autorů vyšlo stereotypní vydání (kritické) *Caesarových Zápisků* pod názvem *Commentarii belli Gallici*. Jde v podstatě o rozšířené 4. vydání *A. Kloze*, doplnky sebral a připravil *W. Trillitzsch* (Lipsiae 1957, str. XLVIII + 263). Text *Caesarových Zápisků* je významným pramenem i pro poznání dějin naší vlasti. Závažné místo BG VI 24, 4 pro poměr *Volků Tektosagů* a *Germánů* čteme v novém vydání takto: *Nunc quoniam in eadem inopia egestate patientia qua (ante) (add. Heller, Philol. 17, 1860, 492nn) Germani permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur, Gallis autem...* Uvedme, že se tímto místem u nás nedávno zabýval *Em. Šimek (Poslední Keltové na Moravě, Brno 1958, str. 31nn.)*, a to zvláště na základě archeologického materiálu: „Nepochybný důkaz o tom, že se *Caesarova* věta o nedostatku a bídě nemůže vztahovat na *Volky*, podávají také archeologické nálezy na jejich oppidech u *Stradonic* a na *Starém Hradisku u Okluk*, které svědčí více než výmluvně o bohatství a blahobytu jejich kupeckého a řemeslnického obyvatelstva“ (str. 32). *Šimek* sám se vyslovil pro čtení: *inopia patientiaque Germani* proti čtení *Zeussovu* (*Die Deutschen u. die Nach-*